

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 212/2018 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Kansalaisaloite ja eduskunta-aloitteet

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavat aloitteet:

- Kansalaisaloite KAA 3/2015 vp Kansalaisaloite lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusasteikon koventamisesta
- Lakialoite LA 14/2015 vp Timo Heinonen kok ym. Lakialoite laiksi rikoslain 8 luvun 1 §:n muuttamisesta
- Lakialoite LA 21/2015 vp Arja Juvonen ps ym. Lakialoite laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta
- Lakialoite LA 45/2015 vp Sari Essayah kd ym. Lakialoite laiksi rikoslain 8 luvun 1 ja 6 §:n muuttamisesta
- Lakialoite LA 19/2017 vp Leena Meri ps ym. Lakialoite laiksi rikoslain 20 luvun 1 §:n muuttamisesta
- Lakialoite LA 96/2017 vp Eeva-Maria Majjala kesk Lakialoite laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta
- Lakialoite LA 10/2018 vp Timo Heinonen kok Lakialoite laiksi rikoslain 20 luvun 1 ja 7 §:n muuttamisesta
- Lakialoite LA 18/2018 vp Johanna Ojala-Niemelä sd Lakialoite laiksi rikoslain 20 luvun 1 §:n muuttamisesta

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- oikeusministeri Antti Häkkänen, oikeusministeriö
- lainsäädäntöjohtaja Ville Hinkkanen, oikeusministeriö
- poliisiylitarkastaja Sami Ryhänen, sisäministeriö
- oikeusneuvos Jarmo Littunen, korkein oikeus
- hovioikeudenneuvos Timo Ojala, Helsingin hovioikeus
- käräjätuomari Juha Lehto, Espoon käräjäoikeus

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

- neuvotteleva virkamies Sampsa Hakala, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- rikoskomisario Saara Asmundela, Helsingin poliisilaitos
- johtaja, professori Tapio Lappi-Seppälä, Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
- projektipäällikkö Minna Sinkkonen, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- asianajaja Liisa Tarvainen, Suomen Asianajajaliitto
- oikeuspsykologian dosentti (HY), tutkija (Åbo Akademi) Julia Korkman
- professori Juha Lavapuro
- professori Sakari Melander

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- sosiaali- ja terveysministeriö
- Helsingin syyttäjänvirasto
- Poliisihallitus
- Amnesty International, Suomen osasto ry

Asiantuntijat kansalaisaloitteesta KAA 3/2015 vp ja lakialoitteesta LA 21/2015 vp

Valiokunta on kuullut:

- aloitteen tekijä Pia Katajala
- aloitteen tekijä Susanna Norja
- aloitteen tekijä Marika Sipilä
- lainsäädäntöjohtaja Ville Hinkkanen, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Sami Korhonen, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Ari Evwaraye, sisäministeriö
- oikeusneuvos Marjut Jokela, korkein oikeus
- hovioikeudenneuvos Timo Ojala, Helsingin hovioikeus
- hovioikeudenlaamanni Sakari Laukkanen, Rovaniemen hovioikeus
- käräjätuomari Hilppa Piirtola, Espoon käräjäoikeus
- valtiosyyttäjä Anu Mantila, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- pääjohtaja Esa Vesterbacka, Rikosseuraamuslaitos
- rikoskomisario Anne Hietala, Helsingin poliisilaitos
- johtaja Tapio Lappi-Seppälä, Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
- tutkimusjohtaja Juha Kääriäinen, Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
- lastenpsykiatri Merja Oksanen, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrinen osaamiskeskus
- erityisasiantuntija Sauli Hyvärinen, Lastensuojelun Keskusliitto
- ohjelmajohtaja Miia Pitkänen, Lastensuojelun Keskusliitto
- kehitysjohtaja Jaana Koivukangas, Rikosuhripäivystys
- professori Raimo Lahti
- professori Pekka Viljanen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- työ- ja elinkeinoministeriö
- sosiaali- ja terveysministeriö
- Itä-Suomen hovioikeus
- Pohjois-Karjalan käräjäoikeus
- Helsingin syyttäjänvirasto
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Julkinen kuuleminen

Kansalaisaloitteesta KAA 3/2015 vp sekä lakialoitteesta LA 21/2015 vp lakivaliokunta järjesti 11 päivänä helmikuuta 2016 kansanedustajille ja tiedotusvälineille sekä verkkolähetyksen kautta yleisölle suunnatun julkisen kuulemistilaisuuden, jossa kuultavina olivat edellä mainituista asian-tuntijatahoista kansalaisaloitteen tekijöiden edustajat, Valtakunnansyyttäjänvirasto, Helsingin poliisilaitos ja Lastensuojelun Keskusliitto.

HALLITUKSEN ESITYS, KANSALAISALOITE JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain seksuaalirikoksia koskevaa lukua. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettaisiin neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta. Lisäksi rikoslakiin lisättäisiin törkeää lapsenraiskausta koskeva uusi rangaistussäännös. Rikoksesta rangaistaisiin sitä, joka syyllistyy samalla teolla törkeään raiskaukseen ja sukupuoliyhteyden käsittävään törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Rangaistusasteikko olisi 4—12 vuotta vankeutta, joka merkitsisi vähimmäisrangaistuksen ankaroitumista. Muualle rikoslakiin ja eräisiin muihin lakeihin tehtäisiin edellä ehdotetun johdosta tarpeellisia teknisiä ja teknisluonteisia muutoksia.

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2019.

Kansalaisaloite

Kansalaisaloitteessa KAA 3/2015 vp vaaditaan:

1. Törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (rikoslain 20 luvun 7 §) vähimmäisrangaistuksen nostamista kahteen vuoteen vankeutta. Käytännön tasolla ehdolliset tuomiot jäävät kyseisistä rikoksista pois ja vankeus on aina ehdoton.
2. Seksuaalipalvelujen nuorelta ostamisen (rikoslain 20 luvun 8 a §), lapsen seksuaalisiin tarkoituksiin houkuttelemisen (rikoslain 20 luvun 8 b §), sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen (rikoslain 20 luvun 8 c §), sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen (rikoslain 17 luvun 18 §) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (rikoslain 17 luvun 19 §) minimirangaistuksen nostamista neljään kuukau-

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

teen vankeutta. Tällöin jokaisesta lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta jää vähintään merkintä tekijän rikosrekisteriin.

Lakialoitteet

Lakialoitteessa LA 14/2015 vp ehdotetaan rikoslain 8 luvun 1 §:n muuttamista siten, ettei syyte-oikeus lapsen törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä vanhennu koskaan.

Lakialoitteessa LA 21/2015 vp ehdotetaan rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamista siten, että lapsiin kohdistuvien törkeiden seksuaalisten hyväksikäyttörikosten vähimmäisrangaistus korotetaan vähintään kahdeksi vuodeksi vankeutta eli samansuuruiseksi kuin törkeissä raiskausrikoksissa.

Lakialoitteessa LA 45/2015 vp ehdotetaan rikoslain 8 luvun 1 ja 6 §:n muuttamista siten, että syyte-oikeus vanhenee uhrin täytettyä 38 vuotta, jos kysymyksessä on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista sukupuoliyhteyteen, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa.

Lakialoitteessa LA 19/2017 vp ehdotetaan rikoslain 20 luvun 1 §:n muuttamista siten, että raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan, nuoren iän aiheuttaman kehittymättömyyden tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Lakialoitteessa LA 96/2017 vp ehdotetaan rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamista siten, että törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön nimi muutetaan lapsen raiskaukseksi ja että kyseisen rikoksen vähimmäisrangaistusta nostetaan.

Lakialoitteessa LA 10/2018 vp ehdotetaan rikoslain 20 luvun 1 ja 7 §:n muuttamista siten, että raiskauksesta tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa.

Lakialoitteessa LA 18/2018 vp ehdotetaan rikoslain 20 luvun 1 §:n muuttamista siten, että pykälään lisätään tarkennuksia, joiden tarkoituksena on liittää uhrin henkisen kypsymättömyyden hyväksi käyttäminen nykyistä selkeämmin raiskaustunnusmerkistön piiriin. Lisäksi esitetään rajattuja muutoksia, joilla korostetaan uhrin oman pätevän tahdonmuodostuksen merkitystä tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaessa.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Vireillä olevat asiat ja niiden käsittely valiokunnassa

Lakivaliokunnan käsiteltävänä on useita ehdotuksia, jotka koskevat lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia.

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

Ensinnäkin valiokunnan käsiteltävänä on 24.9.2015 eduskunnalle toimitettu kansalaisaloite KAA 3/2015 vp, jossa vaaditaan lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön (rikoslain 20 luvun 7 §) vähimmäisrangaistuksen korottamista nykyisestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta (*vaatimus 1*). Aloitteen perustelujen mukaan useat rangaistukset ovat riittämättömiä eivätkä vastaa tavallisen kansalaisen oikeustajua. Sukupuoliyhteyteen johtaneesta törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan aloitteen mukaan toistuvasti ehdollisia tuomioita, jolloin tekijä ei joudu vankeuteen ja voi jatkaa rikollista toimintaa.

Lisäksi kansalaisaloitteessa vaaditaan seksuaalipalvelujen nuorelta ostamisen (rikoslain 20 luvun 8 a §), lapsen seksuaalisiin tarkoituksiin houkuttelemisen (rikoslain 20 luvun 8 b §), sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen (rikoslain 20 luvun 8 c §), sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen (rikoslain 17 luvun 18 §) ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (rikoslain 17 luvun 19 §) vähimmäisrangaistuksen korottamista neljään kuukauteen vankeutta (*vaatimus 2*). Tällöin jokaisesta lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta jää aloitteen mukaan vähintään merkintä tekijän rikosrekisteriin.

Lakivaliokunta on 26.11.2015 päättänyt ottaa kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä käsiteltäväksi lakialoitteen LA 21/2015 vp, jossa myös ehdotetaan lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottamista kahteen vuoteen vankeutta. Lakialoite sisältää lakiehdotuksen rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamiseksi. Lakialoitteen perusteluissa kiinnitetään huomiota siihen, että nykyinen vähimmäisrangaistus mahdollistaa ehdollisen vankeuden määräämisen. Vähimmäisrangaistuksen korottaminen kahteen vuoteen antaisi aloitteen mukaan asianmukaisen viestin rikoksen todellisesta vakavuudesta, kun siitä ei enää voitaisi tuomita ehdollista vankeusrangaistusta. Lisäksi aloitteessa arvioidaan muutoksen vähentävän lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia, kun rangaistuksen pelko estää tekemästä rikosta tai ainakin tekee rikoksen tekijälleen epäedulliseksi. Myöhemmin valiokunta on päättänyt ottaa asian yhteydessä käsiteltäväksi myös lakialoitteen LA 96/2017 vp, jossa ehdotetaan lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön rikosnimikkeen muuttamista lapsen raiskaukseksi ja vähimmäisrangaistuksen korottamista 2,5 vuoteen vankeutta.

Valiokunta on helmi-maaliskuussa 2016 kuullut kansalaisaloitteesta ja lakialoitteesta LA 21/2015 vp laaja-alaisesti eri alojen asiantuntijoita. Asiantuntijoiden näkemykset ehdotetusta jakaantuivat. Asian käsittelyn aikana ilmeni, että oikeusministeriö käynnistää tutkimuksen kansalaisten käsityksistä rangaistustasosta. Koska tutkimus oli merkityksellinen aloitteissa ehdotetun kannalta, valiokunta päätti toukokuussa 2016 jäädä odottamaan tutkimuksen valmistumista ja siitä tehtäviä johtopäätöksiä.

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti toteutti kyseisen tutkimuksen vuosina 2016—2017. Tutkimuksessa kansalaisia ja tuomareita pyydettiin antamaan rangaistus samoihin heille esitettyihin rikostapauksiin. Näistä yksi koski lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tapauksessa, jossa 22-vuotias oli sukupuoliyhteydessä 14-vuotiaan kanssa. Muut tapaukset koskivat muun muassa väkivaltaa julkisella paikalla, väkivaltaa lähisuhteessa, huumausaineiden maahantuontia ja myyntiä sekä auton kuljettamista päihtyneenä. Tutkimuksen mukaan väestö suhtautui tuomareita ankarammin tapaukseen, jossa oli kyse sukupuoliyhteydestä 14-vuotiaan

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

kanssa. Tuomarit käyttivät tässä tapauksessa myös huomattavasti enemmän ehdollista vankeusrangaistusta kuin väestö.

Tutkimuksen valmistuttua oikeusministeriössä arvioitiin eräiden seksuaali-, väkivalta-, rattijuopumus- ja talousrikoksia koskevien säännösten kehitystarpeet (Oikeusministeriön mietintöjä ja julkaisuja 7/2018). Tämän jälkeen valmisteltiin nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys (HE 212/2018 vp), jossa ehdotetaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottamista neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta sekä törkeän lapsenraiskausta koskevan uuden rangaistussäännöksen lisäämistä rikoslakiin. Hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 25.10.2018.

Lakivaliokunta on 9.11.2018 päättänyt yhdistää kansalaisaloitteen ja edellä mainitut lakialoitteet hallituksen esityksen käsittelyyn. Myöhemmin myös muita jäljempänä tarkemmin käsiteltäviä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevia lakialoitteita on yhdistetty hallituksen esityksen käsittelyyn.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden näkemykset jakaantuivat myös hallituksen esityksessä ehdotetusta. Asiantuntijakuulemisten aikana helmikuussa 2019 ilmeni, että kansalaisaloitteessa ja lakialoitteessa LA 21/2015 vp ehdotettuun lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottamiseen liittyy valtiosääntöoikeudellisia epäselvyyksiä, minkä vuoksi ehdotuksesta on tarpeen pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto. Lakivaliokunta päätti 13.2.2019 pyytää tätä koskevasta kansalaisaloitteen vaatimuksesta ja lakialoitteesta LA 21/2015 vp perustuslakivaliokunnan lausunnon.

Perustuslakivaliokunta ei kuitenkaan ole ehtinyt käsitellä kansalaisaloitetta ja lakialoitetta LA 21/2015 vp ja antaa lakivaliokunnalle lausuntoa ottaen huomioon vuoden 2018 valtiopäivillä käytävissä oleva aika. Tämän johdosta ja jotta asiasta voidaan laatia mietintö täysistuntoa varten lakivaliokunta on 7.3.2019 peruuttanut perustuslakivaliokunnalle lähettämänsä lausuntopyynnön.

Käsiteltävinä olevia muutosehdotuksia ja samaansa selvitystä kokonaisuutena arvioituaan lakivaliokunta on päättänyt kannattamaan hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä. Muut aloitteet valiokunta ehdottaa hylättäviksi. Ratkaisunsa tueksi valiokunta esittää seuraavaa.

Rikoslain 20 luvun raiskaus- ja hyväksikäyttörikoksista ja niiden suojelukohteista

Rikoslain 20 luku sisältää lukuisia seksuaalirikoksia koskevia rangaistussäännöksiä. Raiskauksesta ja törkeästä raiskauksesta säädetään luvun 1 ja 2 §:ssä. Raiskausta koskevien rangaistussäännösten ensisijaisena suojelukohteena on seksuaalinen itsemääräämisoikeus, mutta niillä suojataan myös muun muassa ruumiillista koskemattomuutta ja terveyttä (ks. HE 212/2018 vp, s. 5). Raiskausrikoksia koskevat rangaistussäännökset ovat soveltamisalaltaan yleisiä, eikä niissä ole ikärajoja, joten niitä sovelletaan myös lapsiin kohdistuviin tekoihin.

Rikoslain 20 luvussa säädetään lisäksi erikseen lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista, kuten lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (6 §) ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (7 §). Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista on pidetty tarpeellisena säätää erikseen lasten

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

suojelun ja sen huomioon ottamiseksi, etteivät lapset ole vielä kypsiä itse määräämään seksuaalisuudestaan. Lapsiin kohdistuvilla seksuaalirikossäännöksillä suojataan lapsia hyväksikäytöltä, ja sääntely sivuaa muun muassa terveyden ja ruumiillisen koskemattomuuden suojaa. Nuorten osalta pyritään toisaalta myös siihen, että säännökset antavat mahdollisuuden arvioida joustavasti nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita (ks. HE 212/2018 vp, s. 5 ja sen viittaukset).

Suojaikärajalla tarkoitetaan lakisääteistä ikärajaa, jota nuoremman henkilön ei katsota kykenevän antamaan pätevää suostumustaan seksuaaliseen kanssakäymiseen aikuisen kanssa. Suojaikäraja vaihtelee maittain, ja Suomessa se on 16 vuotta. Siltä osin kun tekijänä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden oleva henkilö, joka asuu lapsen kanssa samassa taloudessa, suojaikäraja on 18 vuotta.

Raiskausrikosten ja lasten hyväksikäyttörikosten suojelukohteet eroavat toisistaan. Tämä merkitsee sitä, että jos tekijä syyllistyy samalla teolla esimerkiksi sekä raiskaukseen että lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, hänet tuomitaan molemmista rikoksista yhteiseen rangaistukseen. Tuomittaessa yhteinen vankeusrangaistus useasta rikoksesta ankarin enimmäisrangaistus saadaan ylittää (rikoslain 7 luvun 2 §).

Rikoslain 20 luvun raiskaus- ja hyväksikäyttörikoksia koskevat aiemmat uudistukset

Rikoslain 20 luku on uudistettu kokonaan vuonna 1999, minkä jälkeen luvun säännöksiä on muutettu useaan otteeseen, siihen on lisätty uusia säännöksiä ja osa on myös kumottu. Lainsäädäntömuutoksista merkittävä osa on koskenut lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Muutoksia on tehty erityisesti kansainvälisten velvoitteiden vuoksi, mutta myös kansallisista syistä.

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia on uudistettu erityisesti vuonna 2011 (HE 282/2010 vp — LaVM 43/2010 vp). Tuolloin muun muassa korotettiin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus 14 vuorokaudesta neljään kuukauteen vankeutta. Lisäksi sukupuoliyhteys tietynikäisen lapsen kanssa muutettiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mikä merkitsi sitä, että teon vähimmäisrangaistus nousi käytännössä 14 vuorokaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Lainmuutosten taustalla oli lisääntynyt tieto lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vahingollisuudesta, ja niiden tavoitteena oli ankaroittaa rangaistustasoa ja parantaa lasten rikosoikeudellista suojaa.

Raiskausrikoksia koskevia säännöksiä on muutettu viimeisten kymmenen vuoden aikana kahdesti. Ensimmäkin rikoslain 20 luvun 1 §:ssä säädetyn raiskauksen tunnusmerkistö laajennettiin vuonna 2011 koskemaan avuttomassa tilassa olevan hyväksikäyttöä tapauksissa, joissa tekijä ei ollut aiheuttanut kyseistä tilaa (HE 283/2010 vp — LaVM 37/2010 vp). Aiemmin tekijä tuomittiin tällöin seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Raiskausrikosten alaa laajennettiin edelleen vuonna 2014 (HE 216/2013 vp — LaVM 4/2014 vp). Uudistuksella oli myös lapsiin kohdistuvia vaikutuksia, sillä törkeää raiskausta koskevaan rangaistussäännökseen (rikoslain 20 luvun 2 §) lisättiin uudeksi kvalifiointiperusteeksi se, että teon kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi.

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

Nykytila

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja sen yritys säädetään rangaistaviksi rikoslain 20 luvun 6 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapsen seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsen kanssa, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä 2 momentissa tarkoitetulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Pykälän soveltamisessa keskeinen "seksuaalinen teko" on määritelty rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa. Sen mukaan seksuaalisella teolla tarkoitetaan sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Esimerkkeinä seksuaalisesta teosta lain esitöissä (ks. esim. HE 282/2010 vp) mainitaan muun muassa lapsen houkutteleminen katsomaan masturbointia, yhdyntää tai pornografisia elokuvia, seksuaalisesti lautuneiden tapahtumien kertominen lapselle, seksuaalisväritteisten tekstiviestien, sähköpostien ja kirjeiden lähettäminen lapselle, vastaajan sukupuolielinten näyttäminen lapselle ja lapsen suuteleminen. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön täyttyminen ei siten edellytä fyysistä kontaktia rikosentekijän ja lapsen välillä.

Lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja sen yritys säädetään rangaistaviksi rikoslain 20 luvun 7 §:ssä. Sen mukaan jos: 1) tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa taikka 2) lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä a) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa, b) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai c) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi, ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Pykälän 1 momentin 1 kohta tarkoittaa sitä, että sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan ja eräissä tilanteissa 16- tai 17-vuotiaan lapsen kanssa on lähtökohtaisesti törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teko ei edellytä väkivaltaa tai sen uhkaa. Jos tekoon liittyy väkivaltaa tai sen uhkaa, kyse on lisäksi raiskauksesta.

Sukupuoliyhteyden määritelmä sisältyy rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momenttiin. Sen mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan sukupuolielimellä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräauk-

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

koon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon. Määritelmä on varsin laaja ja kattaa muitakin tekoja kuin mitä sukupuoliyhteydellä yleiskielessä tarkoitetaan. Säännöksessä tarkoitettua sukupuoliyhteyttä merkitsee siten esimerkiksi sormin tapahtuva tunkeutuminen sukupuolielimeen.

Jotta teko voidaan katsoa törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, sen tulee olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Pykälässä säädetty kvalifiointiperuste luo siten oletettaman teon törkeydestä, mutta se ei yksin riitä. Vaatimus siitä, että teon tulee olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, edellyttää yleisesti ottaen teon arviointia kokonaisvaltaisesti. Nyt puheena olevan rangaistussäännöksen osalta kokonaisarviointiin voivat vaikuttaa esimerkiksi tekijän ja lapsen välinen suhde, heidän ikäeronsa sekä lapsen ikä ja kehitystaso (HE 282/2010 vp).

Jos teko ei täytä törkeän tekemuodon kokonaistörkeysarviointia, se katsotaan perustunnusmerkistön mukaiseksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Näin voi tapahtua esimerkiksi silloin, jos tekijän ja lapsen välillä on seurustelusuhde, jonka osalta rikoslain 20 luvun 7 a §:n rajoitussäännöksessä säädetty edellytykset eivät kuitenkaan aivan täyty. Mainitun rajoitussäännöksen mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa. Säännös on tarkoitettu sellaisia tilanteita varten, joissa on kyse nuorten keskinäisestä seurustelusta ja heidän seksuaalisesta kanssakäymisestään, joka perustuu vapaaehtoisuuteen (ks. mm. HE 212/2018 vp, s. 41 ja siinä viitattu HE 282/2010 vp, s. 106).

Raiskaus

Raiskaus ja sen yritys säädetään rangaistaviksi rikoslain 20 luvun 1 §:ssä. Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on pykälän 1 momentin mukaan tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Raiskauksesta tuomitaan 2 momentin mukaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettut teot, rikoksetekijä on 3 momentin mukaan tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitettulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä 3 momentissa säädetään, ei kuitenkaan sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.

Törkeä raiskaus

Törkeä raiskaus säädetään rangaistavaksi rikoslain 20 luvun 2 §:ssä. Sen mukaan: "Jos raiskauksessa 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, 3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi, 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla ja raiskaus on myös kokonaisuute-

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

na arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi." Myös yritys on rangaistava.

Törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteisiin lisättiin vuonna 2014 uusi kohta siitä, että kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi. Tuolloin painotettiin sitä, että myös uhrin ollessa alle 18-vuotias edellytetään, että raiskaus on kokonaisuutena arvostellen törkeä (HE 216/2013 vp, s. 58/II). Samassa yhteydessä muistutettiin siitä, että jos raiskausrikos kohdistuu alle 16-vuotiaaseen uhriin (eräissä tapauksissa 16- tai 17-vuotiaaseen uhriin), rikoksenteikijä syyllistyy samalla rikoslain 20 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai 7 §:ssä tarkoitettuun törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (s. 6/II). Tämä tarkoittaa, että rikoksenteikijä tuomitaan samalla sekä raiskaus- että hyväksikäyttörikoksesta. Törkeästä raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan vankeutta 2—13 vuotta.

Rangaistuksen määrääminen

Rangaistus määrätään noudattaen rikoksesta säädettyä rangaistusasteikkoa (rikoslain 6 luvun 2 §). Yleisperiaatteena on, että rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen (rikoslain 6 luvun 4 §). Rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon kaikki lain mukaan rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys (rikoslain 6 luvun 3 §).

Rangaistuskäytännön yhtenäisyyden huomioon ottamisella pyritään takaamaan yhdenvertaisuusperiaatteen toteutuminen myös rangaistuksen mittaamisessa. Rangaistuskäytännön yhtenäisyyteen pyrittäessä olennaista on verrata kysymyksessä olevaa tekoa muihin samankaltaisiin tekoihin ja ottaa huomioon niissä mitatut rangaistukset. Rangaistuksen mittaamisharkinnassa keskeisessä asemassa ovat mittaamista ohjaavat ja muut korkeimman oikeuden ratkaisut (ks. KKO 2018:35 kohta 7 ja siinä mainitut ratkaisut).

Korkeimman oikeuden ratkaisuissa (ks. KKO 2018:60 kohta 10 ja siinä mainitut ratkaisut) on katsottu, että mitattaessa rangaistusta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on kiinnitettävä huomiota siihen, miten vahingollinen teko on ollut lapsen kehityksen kannalta. Mitä läheisempi tekijä on uhrille ja mitä loukkaavampi seksuaalinen teko on laadultaan, sitä vahingollisempi teko on lapselle. Vahingollisuuteen vaikuttaa myös hyväksikäyttötekojen ja -kertojen lukumäärä ja se, miten pitkälle ajanjaksolle ne ajoittuvat.

Rangaistuksen määräämiseen saattavat lisäksi vaikuttaa muun muassa koventamisperusteet (rikoslain 6 luvun 5 §), lieventämisperusteet (rikoslain 6 luvun 6 §) ja kohtuullistamisperusteet (rikoslain 6 luvun 7 §). Lapsiin kohdistuvissa hyväksikäyttörikoksissa voi tulla sovellettavaksi myös rangaistusasteikon lieventäminen (rikoslain 6 luvun 8 §). Tämä tulee kysymykseen esimerkiksi tapauksissa, joissa tekijä on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana tai joissa asteikon lieventämiseen on 6 tai 7 §:ssä mainituilla tai muilla poikkeuksellisilla perusteilla tuomiossa mainittavia erityisiä syitä.

Valinnasta ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välillä säädetään rikoslain 6 luvun 9 §:ssä. Sen mukaan enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi,

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

jollei rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Oikeuskäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että mitä lähempänä rangaistus on kahta vuotta vankeutta, sitä painavampia perusteita tarvitaan, jotta rangaistus voidaan tuomita ehdollisena (ks. KKO 2018:35 kohta 15 ja siinä mainitut ratkaisut). Tuomittaessa kahden vuoden pituinen vankeus täysi-ikäiselle tekijälle vankeuden ehdolliseksi määrääminen edellyttää poikkeuksellisen painavia perusteita.

Käytäntö

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä koskevissa selvityksissä (ks. HE, s. 13) on havaittu, että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on vähentynyt tytöillä 14 prosentista (1988) 4 prosenttiin (2013) ja pojilla 5 prosentista yhteen prosenttiin. Väestötasolla tulokset merkitsevät, että rikoksia tehtäisiin vuosittain noin 1 500.

Tutkimustietoa lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten rangaistuskäytännöstä on ajalta ennen vuoden 2011 lainmuutoksia (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus 2009), mutta vastaavia tutkimustietoja lainmuutosten jälkeisestä rangaistuskäytännöstä ei ole käytettävissä. Hallituksen esitykseen (s. 13—17) ja valiokunnalle annettuihin selvityksiin on kuitenkin kerätty tietoa Tilastokeskuksen tilastoista.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin viimeisimpien seuraamusjärjestelmää koskevien tietojen mukaan (Krimo 32/2018, Seuraamusjärjestelmä 2017, s. 98—99) lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittiin vuonna 2017 päärikoksena kaikkiaan 255 henkilöä. Valtaosa (94 %) tuomittiin ehdolliseen vankeuteen. Yksittäisrikoksen keskirangaistus oli hieman alle kahdeksan kuukautta vankeutta. Lapsen hyväksikäytön perustunnusmerkistöstä tuomitaan siten harvoin ehdoton vankeusrangaistus. Samana vuonna törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittiin 99 vankeusrangaistusta, joista 48 % oli ehdottomia vankeusrangaistuksia. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli noin kolme vuotta.

Lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttörikoksia koskevien rangaistusten lukumäärät osoittavat siirtymää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön puolelta lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön puolelle. Perustunnusmerkistön mukaisten rikosten määrä on vähentynyt, kun taas törkeiden hyväksikäyttäjien määrä on kasvanut selvästi vuoden 2011 jälkeen (Krimo 32/2018, Seuraamusjärjestelmä 2017, s. 98—99). Tältä osin rangaistuskäytäntö on siten ankaroitunut. Muutoksen arvioidaan johtuvan vuonna 2011 toteutetusta lainmuutoksesta, jossa sukupuoliyhteys säädettiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Myös sukupuoliyhteyden määrittelyn laajentamisella vuonna 2014 arvioidaan olevan vaikutusta siirtymään (HE, s. 14).

Ehdottoman vankeusrangaistuksen osuus törkeissä lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä on kuitenkin viime vuosina vähentynyt. Kun vuosina 2010 ja 2011 tuomituista rangaistuksista ehdottomia vankeusrangaistuksia oli 56 prosenttia ja 79 prosenttia, vuosina 2015 ja 2016 osuudet olivat 69 prosenttia ja 60 prosenttia. Vuonna 2017 ehdottomien määrä oli vähentynyt 48 %:iin (Krimo 32/2018, Seuraamusjärjestelmä 2017, s. 98—99). Tämänkin muutoksen arvioidaan joh-

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

tuvan siitä, että aikaisemmin lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä arvioituja tekoja on lainmuutosten vuoksi siirtynyt törkeän tekemuodon piiriin. Ehdollisia vankeusrangaistuksia tehostetaan kuitenkin aikaisempaa enemmän oheisseuraamuksilla, kuten yhdyskuntapalvelulla. Näin ollen järjestelmä on myös ehdollista vankeusrangaistusta käytettäessä ankaroitunut.

Hallituksen esityksen perusteluissa käsitellään myös raiskausrikoksia koskevaa rikollisuustilannetta (s. 16—17). Niiden mukaan lapsiuhritutkimuksista saadut tiedot viittaavat väestötasolla siihen, että 15-vuotiaisiin tai sitä nuorempiin kohdistuvia raiskausrikoksia tehtäisiin vuosittain noin 100 ja seksuaaliseen tekoon pakottamisia noin 500. Poliisin tietoon vuonna 2017 tuli 135 alle 15-vuotiaisiin kohdistunutta epäiltyä raiskausrikosta. 15—17-vuotiaisiin kohdistuneita tekoja oli 271. Alle 15-vuotiaisiin kohdistuneista teoista törkeitä raiskauksia oli 40 ja 15—17-vuotiaisiin kohdistuneista 52. Lapsiin kohdistuneet teot muodostavat kaikista raiskausrikoksista noin kolmanneksen, yhteensä epäiltyjä raiskausrikoksia tuli poliisin tietoon 1 133.

Myöskään raiskausrikosten rangaistuskäytännöstä ei ole käytettävissä tuoretta tutkimustietoa. Hallituksen esityksessä kuitenkin arvioidaan, että rikoslain 20 lukuun tehdyt muutokset ovat osaltaan johtaneet siihen, että raiskauksesta tuomittujen rangaistusten lukumäärä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2010 vuoteen 2016. Törkeästä raiskauksesta tuomittujen rangaistusten lukumäärä on viisinkertaistunut. Törkeiden raiskausten kasvua on selitetty vuonna 2014 voimaan tulleella lainmuutoksella, jossa törkeän raiskauksen kvalifointiperusteisiin lisättiin se, että kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi.

Raiskauksesta tuomittujen rangaistusten pituuksiin lainmuutokset eivät kuitenkaan hallituksen esityksen mukaan näytä merkittävästi vaikuttaneen. Ehdotonta vankeutta tuomitaan noin kaksi vuotta, ehdollista vankeutta noin puolitoista vuotta. Ehdollisen vankeuden keston ei myöskään huomattavasti vaikuta se, tuomitaanko ehdollinen vankeus ainoana rangaistuksena vai tuomitaanko sen ohessa myös yhdyskuntapalvelua tai oheissakko. Ehdottoman vankeuden osuus on ollut noin 40 prosenttia.

Törkeistä raiskauksista tuomitaan lähes yksinomaan ankaria ehdottomia vankeusrangaistuksia. Vuosittaisissa ehdottomien vankeusrangaistuksien keskipituuksissa on vaihtelua. Neljän vuoden tarkastelujaksossa lyhin keskipituus oli vuonna 2010 (3 vuotta 5 kuukautta vankeutta) ja pisin vuonna 2015 (5 vuotta 8 kuukautta vankeutta). Jos törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyi myös raiskausrikos, vuonna 2009 toteutetun tutkimuksen mukaan tekijä tuomittiin keskimäärin 5 vuoden 11 kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen (HE 212/2018 vp, s. 17 ja siinä viitattu Oikeuspolitiikan tutkimuslaitoksen tutkimus, s. 45).

Korkein oikeus on vastikään antanut ratkaisuja, joissa se on ankaroittanut lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa tuomittuja rangaistuksia. Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2018:35 toisensa ensimmäistä kertaa tavanneet 23-vuotias A ja noin 13 vuoden 10 kuukauden ikäinen asianomistaja olivat olleet viettämässä iltaa eräässä asunnossa. Asianomistaja oli illan aikana nauttinut alkoholia ja humaltunut. A oli tämän jälkeen ollut sukupuoliyhteydessä asianomistajan kanssa. Hovi-oikeus oli tuominnut A:n lapsen törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä 1 vuoden ja 4 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Korkeimmassa oikeudessa rangaistus kovennettiin 2 vuoden ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Ratkaisussa kiinnitetään nimenomaisesti huo-

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

miota aiemmin toteutettujen lainsäädäntöuudistusten tarkoitukseen ankaroittaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuskäytäntöä.

Tilastokeskuksen uusintarikollisuustilastossa ei ole eritelty lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Tilastossa on eritelty vain raiskausrikokset, ja niissä uusijoiden osuus on muihin rikostyypeihin verrattuna vähäinen. Vuonna 2017 ainoastaan 0,5 % raiskausrikoksista tuomituista oli edellisen 3 vuoden aikana tuomittu samankaltaisesta rikoksesta. Kukaan uusijoista ei ollut alakäinen. Muuhun kuin raiskausrikokseen oli syyllistynyt aikaisemmin 18,9 % ja tämäkin on muihin rikostyypeihin verrattuna vähäinen osuus. Uusijoiden osuus kaikissa vuoden 2017 rikostuomioissa oli 46,3 %.

Tutkimusnäyttö viittaa siten siihen, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten uusiminen on muihin rikostyypeihin verrattuna harvinaista. Vuoden 2009 tutkimuksen mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituista noin 5 % uusi hyväksikäyttörikoksen seuraavan 9 vuoden aikana (Hinkkanen 2009, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92, s. 83).

Nykytilan arviointi

Lakivaliokunta on aiemmissa yhteyksissä korostanut, että rikosten rangaistusasteikot on määrätävä tekojen haitallisuuden ja paheksuttavuuden eli niiden rangaistusarvon mukaan (ks. esim. LaVM 3/1998 vp). Tämä on seurausta perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin sisältyvästä suhteellisuusvaatimuksesta (LaVM 38/2014 vp, s. 3). Rikoslain 20 luvussa säädettyjen seksuaalirikosten rangaistusasteikkojen tulee myös muodostaa asianmukainen ja johdonmukainen kokonaisuus. Lisäksi niiden tulee olla johdonmukaisia ja asianmukaisia suhteessa rikoslaisissa säädettyihin muihin rikoksiin.

Sen arvioiminen, ovatko lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista annetut tuomiot asianmukaisella tasolla rikoksen vahingollisuuteen ja vakavuuteen nähden, ei ole yksinkertaista. Arviointia vaikeuttaa se, että rikosnimikkeet kattavat tekotavaltaan ja moitittavuudeltaan hyvin erilaisia tekoja, eivätkä tuomitut teot ole välttämättä vertailukelpoisia. Salassapitoa koskevien säännösten vuoksi käytettävissä ei myöskään usein ole tarkkoja tietoja seksuaalirikosten tekotavasta ja olosuhteista. Yksittäisten tuomioiden ja julkisuudessa esitettyjen tietojen perusteella ei siten ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä rangaistuskäytännöstä yleisemmin. Yksittäisten tuomioiden arvioinnissa ja keskinäisessä vertailussa tulee myös ottaa huomioon, että rikokseen sovelletaan lähtökohtaisesti tekohetkellä voimassa olevaa lakia. Rikostuomiot eivät siten ole vertailukelpoisia, jos niissä tarkoitettut teot ovat tapahtuneet eri aikoina ja niihin on sovellettu erisältöisiä säännöksiä.

Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan jo nykyiset lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten ja raiskausrikosten rangaistussäännökset mahdollistavat ankaratkin rangaistukset, ja saadun selvityksen ja edellä kuvatun valossa rangaistuskäytäntö on viime vuosina tiukentunut, joskaan kattavaa tutkimustietoa asiasta ei ole käytettävissä. Edellä selvitetyn tavoin törkeistä lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä tuomitaan kuitenkin myös ehdollisia vankeusrangaistuksia, ja niiden osuus on viime vuosina kasvanut. Muutoksen arvioidaan johtuvan siitä, että aikaisemmin lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä arvioituja eli lievempiä tekoja on lainmuutosten vuoksi siirtynyt törkeän tekemuodon piiriin. Ehdollisen vankeuden käyttöä voi selittää myös se, että lapsen tör-

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

keän seksuaalisen hyväksikäytön piiriin kuuluu tekotavoiltaan ja vakavuudeltaan hyvin erilaisia tekoja, sillä joihinkin tekoihin ei liity edes fyysistä kontaktia, kun taas toisissa on kyse sukupuolilyhteydestä. Ehdollisen vankeuden käyttöön vaikuttavia seikkoja voivat olla myös tekijöiden nuori ikä ja aikaisempien tuomioiden puuttuminen, sillä edellä todetuin tavoin seksuaalirikosten uusiminen on muita rikoksia vähäisempää.

Valiokunta kuitenkin painottaa, että lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ja erityisesti seksuaalirikosten törkeimmät tekemuodot ovat hyvin vahingollisia ja vaarallisia rikoksia. Niistä voi aiheutua vakavia pitkäaikaisia haittoja lapsen terveydelle ja hänen kehitykselleen ja niillä on vahingollisia vaikutuksia myös lapsen perheelle ja yhteiskunnalle yleisemmin. Lapset ovat aikuiseen nähden haavoittuvassa asemassa, minkä vuoksi yhteiskunnan tulee suojella lapsia heihin kohdistuvilta seksuaalirikoksilta myös rikosoikeudellisin keinoin.

Hallituksen esityksen perustelut, esityksen käsittelyyn yhdistetyt lukuisat aloitteet sekä valiokunnan saama selvitys viittaavat lakivaliokunnan mielestä vahvasti siihen, että suhtautuminen lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin on yleisesti ottaen entisestäänkin tiukentunut. Erityisen vakavina pidetään sukupuolilyhteyden sisältäviä ja pieniin lapsiin kohdistuvia tekoja. Rangaistusasteikkojen korottaminen on yksi keino korostaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erityistä vahingollisuutta ja moitittavuutta. Saamansa selvityksen valossa valiokunta pitää törkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusasteikkojen kiristämistä perusteltuna.

Rikosoikeudellisten keinojen ja rangaistusten lisäksi tarvitaan myös muita keinoja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten torjumiseksi. Tärkeää on muun muassa panostaa viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen yhteistyöhön ja ennalta estävään toimintaan. Esimerkiksi grooming eli lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin (rikoslain 20 luvun 8 b §) on yleistynyt, minkä vuoksi valiokunta korostaa sen torjuntaa samoin kuin seksuaalisen hyväksikäytön sekä seksuaalirikosten uhriksi joutumisen ennaltaehkäisyä. Tältä osin merkityksellistä on erityisesti niin sanotun nettipoliisitoiminnan resurssien lisääminen. Tietoverkkoympäristössä tapahtuvan rikollisuuden osalta merkityksellistä on myös lisätä tietoisuutta kiinnijäämisriskistä.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös seksuaalikasvatuksen ja -valistuksen merkitykseen seksuaalisen häirinnän ja seksuaalirikosten torjunnassa. Lasten kehotunne- ja turvataitokasvatus sekä tunnetaidot ovat toimivia keinoja seksuaalisen häirinnän vähentämiseksi ja lasten kasvu- ja kehitysrauhan turvaamiseksi. Tämän vuoksi on tärkeää, että iänmukaista seksuaalikasvatusta toteutetaan koko maassa yhtenäisin periaattein aina varhaiskasvatuksesta alkaen jatkuen alakoulussa ja aina yläkouluun asti ja että tämän edellyttämistä voimavaroista ja toimijoiden koulutuksesta huolehditaan.

Huomiota tulisi kiinnittää myös keinoihin, joilla voidaan estää tekijän syyllistyminen ensimmäiseen ja mahdollisesti ainoaksi jäävään seksuaalirikokseen. Tähän liittyvää tukea ja neuvontaa tulisi olla sellaisten henkilöiden saatavilla, jotka vasta pelkäävät syyllistyvänsä seksuaalirikoksiin.

Lakivaliokunta kiinnittää vakavaa huomiota myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten oikeudenkäyntien pitkään kestoan, sillä rikosilmoituksen tekemisestä tuomioistuimen ratkaisun saamiseen voi kulua useita vuosia. Alaikäisen uhrin oikeusturvan kannalta on tärkeää, ettei rikosprosessi ole kohtuuttoman pitkä. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että rikosprosessia pyritään lyhentä-

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

mään, jotta lapsia koskevat seksuaalirikokset käsitellään ilman aiheetonta viivytystä. Valiokunnan mielestä jatkossa tulisi pyrkiä poliisin, syyttäjän ja tuomioistuinten voimavaroja turvaamalla ja menettelytapoja kehittämällä siihen, että lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset käsitellään kiireellisesti.

Alaikäisen seksuaalirikoksen uhrin selviytymisen kannalta myös tukipalvelut ovat ensiarvoisen tärkeitä ja niitä tulisi tarjota rikosprosessin vaiheesta ja etenemisestä riippumatta sekä siitä riippumatta, kuinka kauan seksuaalirikoksen tapahtumisesta on. Tukipalveluja tulisi olla myös alaikäisen perheen jäsenille. Olennaista on myös se, että tukipalveluiden tarjoajilla on riittävät resurssit sekä riittävää osaamista ja ammattitaitoa lapsen kohtaamiseen sekä lapsen ja hänen perheensä tukemiseen.

Hallituksen esitykseen sisältyvien ehdotusten arviointia

Tavoitteet ja toteuttamistapa

Hallituksen esitykseen sisältyvien ehdotusten tavoitteena on tehostaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rikosoikeudellista suojaa ja suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä sekä siten ehkäistä ennalta lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Lakivaliokunnan mukaan tavoitteet ovat ilman muuta kannatettavia.

Lakivaliokunta kiinnittää kuitenkin huomiota asiantuntijakuulemisissa esille tuotuun kritiikkiin. Ensinnäkin esitystä on arvosteltu siitä, että kyse on osittaisuudistuksesta, kun muutokset tulisi toteuttaa osana lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia tai koko rikoslain 20 lukua koskevaa kokonaisuudistusta. Erityistä huomiota on kiinnitetty siihen, ettei esitys tuo muutosta siihen, etteivät kaikki lapsiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet täytä raiskausrikoksen tunnusmerkistöä.

Arvostelua on esitetty myös siitä, että aikaisempien uudistusten vaikutuksia ei ole selvitetty. Myös esityksen vaikutusten on arvioitu jäävän vähäisiksi, minkä vuoksi eräät lausunnonantajat ovat tuoneet esiin, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottamisen lisäksi tai asemesta tulisi tai olisi vaikuttavampaa korottaa vähimmäisrangaistusta. Toisaalta osa on nimenomaisesti ilmoittanut vastustavansa vähimmäisrangaistuksen korottamista.

Se, ettei esityksen valmistelussa ole arvioitu laajemmin raiskausrikosten sääntelytekniikkaan liittyviä kysymyksiä, kuten suostumusta tai lapsen iän suhdetta raiskausrikoksia koskeviin säännöksiin, johtuu oikeusministeriön mukaan siitä, että esityksen taustalla on hallitusohjelman kirjaus rangaistustasojen arvioinnista. Oikeusministeriö on kuitenkin tammikuussa 2019 käynnistänyt rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen, jonka yhteydessä arvioidaan myös lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyvä sääntelytekniikka. Rangaistusasteikkojen osalta taas oikeusministeriö katsoo, että hallituksen esityksessä ehdotetut muutokset kattavat törkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusten sääntelytarpeet.

Esitykseen kohdistettu arvostelu ja käsiteltävänä olevat lukuisat aloitteet osoittavat kuitenkin lakivaliokunnan mielestä selkeästi, että erityisesti rikoslain 20 luvun raiskaus- ja hyväksikäyttösäännöksiin liittyy vielä arviointitarpeita. Kyse on paitsi sääntelytekniikasta myös rangaistusasteikoista. Valiokunta pitää nyt käsillä olevaan hallituksen esitykseen sisältyviä muutosehdotuk-

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

sia kuitenkin itsessään kannatettavina, eikä niiden toteuttaminen erikseen ole ristiriidassa tai estä mahdollisten myöhempien uudistusten toteuttamista. Tämän vuoksi valiokunta puoltaa niiden toteuttamista. Esitykseen yhdistettyjä aloitteita ja rikoslain 20 luvun muita muutostarpeita valiokunta käsittelee tarkemmin jäljempänä.

Hallituksen esityksessä ehdotetun osalta valiokunta lausuu seuraavaa.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottaminen

Lakivaliokunta puoltaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottamista neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta, sillä tämä mahdollistaa sen, että rangaistukset voidaan jatkossa määrätä entistä laueammalta asteikolta. Tämä on perusteltua ottaen huomioon, että rangaistussäännös kattaa tekotavoiltaan ja vakavuudeltaan hyvin erilaisia tekoja.

Hallituksen esityksen mukaan (s. 39—40) perustunnusmerkistön enimmäisrangaistuksen korottaminen kuuteen vuoteen vankeutta antaa mahdollisuuden arvioida nykyistä ankarammin törkeimpiä mainitun rikoksen piiriin kuuluvia tekoja, jotka eivät esimerkiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n edellyttämän kokonaisarvostelun perusteella täytä lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöä. Esityksen mukaan tällaisten tekojen piiriin voi kuulua nimenomaan sukupuoliyhteyden sisältäviä tekoja.

Lakivaliokunta toteaa, että vuonna 2011 toteutetun lainmuutoksen tarkoituksena oli nimenomaan siirtää sukupuoliyhteyden käsittävät teot lähtökohtaisesti lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön piiriin. Valiokunta korostaa, että nyt esitetyn muutoksen tarkoituksena ei ole muuttaa tätä lähtökohtaa. Osa sukupuoliyhteyden käsittävistä teoista ei kuitenkaan nykyisinkään täytä törkeän tekemuodon edellyttämää kokonaistörkeysarvostelua, jolloin teko tulee arvioiduksi perustunnusmerkistön mukaisena lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Perustunnusmerkistön enimmäisrangaistuksen korottaminen kuuteen vuoteen vankeutta antaa tällöin vakavimmissa tekemuodoissa entistä paremmat mahdollisuudet rangaistuksen suhteuttamiseen.

Toisaalta lakivaliokunta korostaa sitä hallituksen esityksestäkin ilmenevää seikkaa (s. 40), että sukupuoliyhteys tekotapana ei vielä itsessään merkitse sitä, että rangaistus tulisi mitata asteikon ankarimmasta päästä. Esimerkiksi sellaisia nuorten keskinäisiä seurustelusuhteita, joihin 7 a §:n rajoitussäännös ei aivan sovellu, voidaan lähtökohtaisesti arvioida varsin lievästi.

Muutoinkin valiokunta korostaa, että eri tekemuotojen rangaistusasteikkoja on tarkoitus soveltaa siten, että rangaistuskäytäntö muodostaa johdonmukaisen kokonaisuuden.

Sukupuoliyhteyden käsittävien tekojen lisäksi perustunnusmerkistöä koskevan rangaistusasteikon ankarimpaan päähän voi lakivaliokunnan mukaan sijoittua esimerkiksi yhteen asianomistajaan kohdistuneita, pitkään kestäneitä, toistuvia ja tekotavaltaan varsin olennaisia hyväksikäyttötekoja, joissa eivät kuitenkaan täyty törkeän tekemuodon edellytykset. Myös hallituksen esityksessä mainitaan esimerkkinä pitkäaikainen koskettelu (s. 40).

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

Törkeä lapsenraiskaus

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 20 lukuun lisätään uusi törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös (7 b §) törkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusten ankaroitamiseksi. Ehdotettu uusi rangaistussäännös koskee törkeimpiä tapauksia, joissa raiskaus- ja hyväksikäyttör rikosta koskevia rangaistussäännöksiä sovelletaan samanaikaisesti. Rangaistusasteikoksi ehdotetaan 4—12 vuotta vankeutta.

Ehdotettu muutos merkitsee vähimmäisrangaistuksen nousemista kahdesta vuodesta neljään vuoteen vankeutta, sillä edellä todetuin tavoin törkeästä raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan nykyisin vankeutta 2—13 vuotta. Osa valiokunnan kuulemista asiantuntijoista on pitänyt ehdotettua vähimmäisrangaistusta ongelmallisena katsoen, että se saattaa johtaa hyppäykseen rangaistusten määräämisessä ja vaikeuksiin lapsenraiskausrikosten ja muiden rikosten moitittavuuden oikeasuhtaisessa arvioinnissa. Tämän vuoksi on tuotu esiin, että vähimmäisrangaistus alennettaisiin kolmeen vuoteen vankeutta.

Lakivaliokunta kuitenkin katsoo, että uusi rikosnimike ja rangaistusasteikko kuvaavat hyvin teon erityistä vahingollisuutta ja erityisen ankaraa suhtautumista lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Valiokunnan mielestä ankara rangaistusuhka on perusteltu ottaen huomioon, että kyse on vakavimmista lapsen kohdistuvista seksuaalirikoksista. Arvioitaessa ehdotettua rangaistusasteikkoa suhteessa esimerkiksi väkivaltarikosten rangaistusasteikkoihin on myös otettava huomioon, että pitkään jatkuneet vakavat lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset luetaan usein syyksi yksittäisinä rikoksina, kun taas pitkään jatkunut väkivalta saatetaan yksiköidä useiksi rikoksiksi, jolloin teoista voidaan mitata yhteinen rangaistus, joka on yksittäisistä rikoksista tuomittavia rangaistuksia ankarampi.

Toisaalta asiantuntijakuulemisessa on tuotu myös esiin, että enimmäisrangaistus tulisi korottaa ehdotetusta 12 vuodesta 13 vuoteen vankeutta, koska yhteinen enimmäisrangaistus törkeästä raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on nykyisin 13 vuotta vankeutta. Lakivaliokunta kuitenkin puoltaa ehdotettua 12 vuoden enimmäisrangaistusta, sillä se on lainsäädännössä vakiintunut enimmäisrangaistuksen pituus ja vastaa tapon (rikoslain 21 luvun 1 §) enimmäisrangaistusta. Esitys ei myöskään käytännössä merkitse enimmäisrangaistuksen lievenemistä, sillä ehdotettu enimmäisrangaistus mahdollistaa yhteisen rangaistuksen määräämisessä jopa 15 vuoden vankeusrangaistuksen tuomitsemisen, mikä ylittää voimassa olevan enimmäisrangaistuksen kahdella vuodella.

Törkeää lapsenraiskausta koskevaan säännökseen ei sisälly itsenäistä vaatimusta siitä, että teon on oltava myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Säännöstä sovelletaan kuitenkin vain tilanteissa, joissa sekä törkeä raiskaus että törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö yhtyvät. Törkeän tekemuodon tunnusmerkistön tulee siten täytyä kummankin osalta mukaan lukien kumpaankin rangaistussäännökseen sisältyvä vaatimus siitä, että teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota hallituksen esityksessä mainittuun esimerkkiin siitä, että törkeää lapsenraiskausta voidaan soveltaa myös tekoihin, joissa rikosentekijän ja uhrin iässä ei ole suurta eroa, esimerkiksi jos 17-vuotias raiskaa 15-vuotiaan (s. 41). Lakivaliokunta toteaa, että kyseinen esimerkki koskee vain rikoslain 20 luvun 7 a §:ssä tarkoitetun rajoitussään-

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

nöksen soveltamista ja sillä on tarkoitettu selkeyttää sitä, että mainittu rajoitussäännös ei estä törkeää lapsenraiskausta koskevan säännöksen soveltamista esimerkiksi tarkoitetussa tapauksessa. Tuolloinkin on kuitenkin normaaliin tapaan arvioitava, täyttääkö teko sekä törkeän raiskauksen että lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön kokonaistörkeysarvostelun. Hallituksen esityksessä mainittu esimerkki ei siten kavenna kokonaistörkeysarvostelun merkitystä.

Kansalaisaloitteen KAA 3/2015 vp ja lakialoitteen LA 21/2015 vp arviointia sekä lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia koskevien säännösten tulevat uudistamistarpeet

Kansalaisaloitteessa vaaditaan edellä selvitetyn tavoin eräiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vähimmäisrangaistusten nostamista. Vaikka kansalaisaloite on otsikoitu "lakiehdotukseksi", se ei sisällä ehdotuksia siinä mainittujen rikoslain säännösten muuttamiseksi. Tämän vuoksi kansalaisaloitetta pidetään kansalaisaloitelain (12/2012) 4 §:n 1 momentissa tarkoitettuna ehdotuksena lainvalmisteluun ryhtymisestä.

Mitä tulee kansalaisaloitteen vaatimukseen korottaa siinä mainittujen rikosten vähimmäisrangaistus neljään kuukauteen vankeutta, jotta rikoksesta jää rikosrekisterimerkintä (vaatimus 2), lakivaliokunta toteaa, että lainvalmistelutoimenpiteisiin ryhtyminen rikoslain säännösten muuttamiseksi ei ole tarpeen. Tämä johtuu siitä, että samassa yhteydessä, kun lapsiin kohdistuvia seksuaalirikossäännöksiä uudistettiin viimeksi laajemmin vuonna 2010, myös rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momenttia muutettiin siten, että rikostaustan selvittämistä koskevalle rikosrekisteriotteelle merkitään sakkorekisteriin merkityt sakkorangaistukset myös kansalaisaloitteessa tarkoitetuista rikoksista.

Siltä osin kuin kyse on kansalaisaloitteen vaatimuksesta korottaa lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistusta (vaatimus 1), lakivaliokunnan käsiteltävänä on samaa asiaa koskeva lakialoite LA 21/2015 vp. Kyseiseen lakialoitteeseen sisältyy myös lakiehdotus asianomaisen rikoslain säännöksen (20 luvun 7 §) muuttamiseksi.

Kuten edellä esitetystä ilmenee, kansalaisaloite ja lakialoite LA 21/2015 vp ovat olleet lakivaliokunnan käsiteltävinä jo vaalikauden alusta lähtien. Valiokunta on kuullut aloitteista runsaasti asiantuntijoita, mutta asiantuntijoiden kuulemisen jälkeen se on jäänyt odottamaan oikeusministeriön käynnistämän oikeustajututkimuksen tuloksia sekä oikeusministeriön johtopäätöksiä lainsäädännön muutostarpeista. Tutkimuksessa tutkituista kuudesta rikoksesta tosin kuitenkin vain yksi koski lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tapauksessa, jossa 22-vuotias oli sukupuoliyhteydessä 14-vuotiaan kanssa. Tutkimuksessa ei siten selvitetty kansalaisten ja tuomareiden suhtautumista pieneen lapseen kohdistuvaan sukupuoliyhteyteen, mitä valiokunta olisi pitänyt oleellisena. Toisaalta tutkimuksessa ilmeni, että väestö suhtautui tuomareita ankarammin tapaukseen, jossa oli kyse sukupuoliyhteydestä 14-vuotiaan kanssa. Lisäksi tuomarit käyttivät tässä tapauksessa huomattavasti enemmän ehdollista vankeusrangaistusta kuin väestö.

Tutkimus ja johtopäätösten tekeminen oikeusministeriössä veivät aikaa niin, että hallituksen esitys tarpeellisiksi katsotuista muutoksista annettiin vasta lokakuussa 2018 eli kuluvan vaalikauden loppupuolella. Hallituksen esitykseen ei myöskään sisällytetty ehdotusta lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottamisesta. Oikeusministeriön mukaan käsillä olevassa hallituksen esityksessä on arvioitu kattavasti ne törkeimpien lapsiin kohdistuvien

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

seksuaalirikosten rangaistuksia koskevat sääntelytarpeet, jotka ovat pääasiassa olleet kansalaisaloitteen perustana.

Edellä esitetystä huolimatta lakivaliokunta on hallituksen esityksen käsittelyn yhteydessä päätenyt pitämään tarpeellisenä myös sen arvioimista, onko hallituksen esityksessä ehdotettujen muutosten lisäksi perusteltua sekä mahdollista korottaa myös kyseistä vähimmäisrangaistusta.

Koska ei kansalaisaloitteeseen eikä lakialoitteeseen LA 21/2015 vp sisälly vaikutusten arviointia eikä säätämisyjärjestysperusteluita, lakivaliokunta on kuullut niistä valtiosääntöoikeuden asiantuntijoita. Kyseisessä kuulemisessa 12.2.2019 on tullut ilmi, että aloitteissa ehdotettuun lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottamiseen liittyy sellaisia valtiosääntöoikeudellisia epäselvyyksiä, että niistä tulee eduskunnan työjärjestyksen (40/1999) 38 §:n 2 momentin mukaan pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto. Kyseisen säännöksen mukaan jos valiokunnassa valmisteltavana käsiteltävän lakiehdotuksen tai muun asian perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta ihmisoikeussopimukseen on epäselvyyttä, valiokunnan tulee pyytää asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalta.

Tiivistetysti valtiosääntöoikeuden asiantuntijoilta saadussa selvityksessä kiinnitetään huomiota seuraaviin seikkoihin.

Selvityksessä tuodaan esiin, että perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää oikeasuhtaisuuden vaatimukset (esim. PeVL 16/2013 vp, s. 2/I, PeVL 6/2014 vp, s. 2/I, PeVL 56/2014 vp, s. 3/II, PeVL 9/2016 vp, s. 6 ja PeVL 56/2018 vp, s. 2). Perustuslakivaliokunnan aiemmasta käytännöstä ei kuitenkaan katsota löytyvän suoraan nyt aloitteissa ehdotettuihin muutoksiin verrannollista tilannetta, jossa vähimmäisrangaistuksen korottamista koskevaa ehdotusta olisi arvioitu suhteellisuusvaatimuksen asettamien vaatimusten näkökulmasta.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan perustuslaista ei ole johdettavissa tiukkoja rajoja rangaistusten ankaroitamiselle (PeVL 9/2016 vp, s. 6). Yksittäisten rangaistusasteikkoja koskevien muutosten, vaikka ne merkitsisivät asteikon ankaroitumista, ei siten ole pääsääntöisesti perusteltua katsoa muodostuvan ongelmallisiksi suhteellisuusvaatimusten asettamien vaatimusten kannalta, jollei kysymys ole esimerkiksi selkeästä epäsuhteesta teon moitittavuuteen nähden tai tilanteesta, jossa ehdotettu muutos johtaisi rangaistavien tekojen kokonaisuudessa selkeästi epäjohtamukaiseen tilanteeseen. Aloitteissa ehdotetussa ei katsota olevan kysymys tällaisesta tilanteesta, vaan sen sinänsä voidaan selvityksen mukaan katsoa sisältyvän lainsäätäjän valtiosääntöoikeudellisen harkintamarginaalin piiriin.

Rikosoikeudelliseen sääntelyyn liittyvä suhteellisuusvaatimus edellyttää kuitenkin myös sen arvioimista, onko muutos välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi (ks. PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Tässä arviossa on saadun selvityksen mukaan otettava huomioon, minkälaiseen arvioon ja selvitykseen voimassa olevan lainsäädännön toimivuudesta ehdotus perustuu.

Valtiosääntöoikeuden asiantuntijoiden mukaan vähimmäisrangaistuksen korottamisen katsotaan lähtökohtaisesti ankaroitavan rikosoikeudellista sääntelyä enimmäisrangaistuksen korottamista

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

enemmän. Lisäksi kiinnitetään huomiota siihen, että aloitteissa ehdotettu vähimmäisrangaistuksen korottaminen yhdestä kahteen vuoteen vankeutta käytännössä aina merkitsisi, että törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittaisiin ehdoton vankeusrangaistus. Ottaen huomioon, että tällä hetkellä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä noin puolessa tapauksista seuraa ehdollinen vankeus (Krimo, Seuraamusjärjestelmä 2017, s. 98), kyse katsotaan olevan huomattavasta rangaistusarvon nostamista ja sääntelyn ankaroitamista koskevasta toimenpiteestä. Muutoksen katsotaan siksi edellyttävän tietoa siitä, millaiset tapaukset jatkossa tuomittaisiin aina tai käytännössä lähes aina vähintään kahden vuoden ehdottomaan vankeuteen.

Selvänä myös pidetään, että jos törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen vähimmäisrangaistusta korotetaan, sillä on vaikutusta rikoslaissa rangaistavien tekojen moitittavuutta koskevaan arviointiin yleisemmällä tasolla ja erityisesti suhteessa niihin tekoihin, joista on säädetty sama rangaistusasteikko. Niin ikään kyseisellä muutoksella olisi vaikutusta laajemmin rikoslain 20 luvun kokonaisuuteen, ennen muuta törkeää raiskausta koskevaan säännökseen.

Lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottamista ehdotetulla tavalla pidetään siten varsin huomattavana rangaistusarvon korottamista ja rikosoikeudellisen järjestelmän ankaroitamista koskevana toimenpiteenä, jolla toteutuessaan katsotaan olevan selkeää vaikutusta tuomittavien rangaistusten ankaruuteen, käytettävään rangaistuslajiin samoin kuin myös liitännäisvaikutuksia rikoslain 20 luvun kokonaisuuteen ja laajemmin rangaistusarvoltaan saman asteisiin rangaistaviksi säädettyihin tekoihin. Ottaen myös huomioon, että rikoslain 20 luvun säännöksiä on melko hiljattain uudistettu eikä näiden muutosten vaikutuksia ole perusteellisesti arvioitu, aloitteissa ehdotettuja muutoksia on selvityksen mukaan selvästi pidettävä ongelmallisina suhteellisuusvaatimuksen asettamien vaatimusten näkökulmasta. Lisäksi selvityksessä kiinnitetään huomiota siihen, että koska ehdotetuille huomattaville rangaistustasoon vaikuttaville muutoksille ei ole juuri esitetty perusteluita eikä toteutettu vaikutusarvioita, ei ole selvää, onko ehdotetuille muutoksille joko itsenäisesti arvioituna tai arvioituna yhdessä HE:ssä 212/2018 vp ehdotetun törkeää lapsenraiskausta koskevan säännöksen kanssa välttämätöntä tarvetta sinänsä hyväksyttävän suojelutavoitteen toteuttamiseksi.

Kokonaisuutena arvioiden valiokunnan kuulemat valtiosääntöoikeuden asiantuntijat päätyvät siten siihen, että asiassa tulisi — jos lakivaliokunta aikoo tällaiset ehdotukset mietintöönsä sisällyttää — pyytää perustuslakivaliokunnan lausuntoa.

Valtiosääntöoikeuden asiantuntijoiden kuulemisen perusteella lakivaliokunta on 13.2.2019 pyytänyt perustuslakivaliokunnalta lausuntoa kansalaisaloitteessa ja lakialoitteessa LA 21/2015 vp ehdotetusta lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottamisesta. Perustuslakivaliokunta ei kuitenkaan ole ehtinyt käsitellä asiaa ja antaa lakivaliokunnalle lausuntoa ottaen huomioon vuoden 2018 valtiopäivillä käytettävissä oleva aika. Tämän johdosta ja jotta asiasta voidaan laatia mietintö täysistuntoa varten lakivaliokunta on 7.3.2019 peruuttanut perustuslakivaliokunnalle lähettämänsä lausuntopyynnön.

Koska perustuslakivaliokunta ei ole antanut aloitteista lausuntoa eikä aloitteisiin esitettyjä valtiosääntöoikeudellisia epäselvyyksiä ole siten arvioitu, lakivaliokunta ei voi mietinnössään ehdottaa niiden hyväksymistä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa kansalaisaloitteen ja lakialoitteen LA 21/2015 vp hylkäämistä.

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

Lakivaliokunta pitää kansalaisaloitteen ja lakialoitteen LA 21/2015 vp taustalla olevaa tavoitetta parantaa lasten suojelua seksuaaliselta hyväksikäytöltä kuitenkin kannatettavana. Saamansa selvityksen ja edellä esittämänsä perusteella lakivaliokunta pitääkin tarpeellisena, että lapsiin kohdistuvien törkeiden seksuaalirikosten rangaistuksia kiristetään edelleen mahdollisimman ripeästi siitä huolimatta, että rangaistuksia kiristetään myös nyt käsillä olevassa hallituksen esityksessä. Valiokunnan mielestä lapsiin kohdistuvien törkeiden seksuaalirikosten rangaistusten kiristämisen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse tarkoittaa nimenomaan rikoslain 20 luvun 7 §:ssä säädetyn lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen nostamista, vaan vähimmäisrangaistusten kiristäminen voidaan toteuttaa myös muulla sääntelytavalla ja riippumatta rikosnimikkeistä. Kiristämisen ei myöskään välttämättä tarvitse tarkoittaa vähimmäisrangaistuksen nostamista nimenomaan kahteen vuoteen vankeutta, vaan se voi tarkoittaa muuta, myös korkeampaa vähimmäisrangaistusta.

Lakivaliokunta katsoo, että lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia koskevia säännöksiä on tarpeen uudistaa paitsi rangaistusten osalta myös muutoin. Erityisesti valiokunta kiinnittää huomiota raiskausta koskeviin säännöksiin. Vaikka kyseisiä säännöksiä voidaan jo nykyisin soveltaa lapsiin kohdistuviin tekoihin, raiskausrikoksen nykyinen tunnusmerkistö ei ole tarkoituksenmukainen nuorimpien lasten osalta. Sukupuoliyhteys pienen lapsen kanssa ei automaattisesti täytä raiskausrikoksen tunnusmerkistöä, vaikka pieni lapsi ei voi antaa pätevästi suostumustaan sukupuoliyhteyteen eikä voida edellyttää, että pieni lapsi kykenisi puolustamaan itseään tunnusmerkistössä edellytetyllä tavalla. Valiokunnan mielestä pieni lapsi ei lähtökohtaisesti ole kypsä arvioimaan sukupuoliyhteyttä aikuisen kanssa. Myös rikosnimikkeitä tulee arvioida, sillä valiokunnan mielestä lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten nimikkeet eivät riittävästi kuvasta kyseisten tekojen vakavuutta ja moitittavuutta.

Edellä esitetyn valossa valiokunta katsoo, että rikoslain 20 luvun säännökset koskien lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia tulee uudistaa siten, että kiristetään rangaistuksia, erityisesti vähimmäisrangaistuksia, sekä arvioidaan sääntelytekniikkaa ja rikosnimikkeitä. Erityisesti tulee tarkastella sukupuoliyhteyden käsittävien tekojen sääntelytekniikkaa, ikärajoja ja sitä, tulisiko tällaiset teot siirtää raiskausrikosten piiriin. Valiokunta kuitenkin korostaa, että nyt puheena oleva lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia koskevien säännösten uudistus tulee valmistella ja antaa eduskunnalle ripeästi jäämättä odottamaan jäljempänä tarkemmin selvitettäviä muita uudistuksia (ks. jäljempänä lausumaehdotus 2 ja 3). Uudistuksessa on tärkeää kiinnittää huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin. Valiokunta ehdottaa edellä esitetystä lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 1*).

Siltä osin kuin on kyse lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikosten rangaistusten kiristämisestä valiokunta kiinnittää huomiota vielä seuraaviin seikkoihin.

Lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikosten vähimmäisrangaistusten korottamiseksi ja muutoinkin edellä mainitun uudistuksen kannalta olisi hyödyllistä ja tärkeää, että käytettävissä olisi tutkimustietoa näiden rikosten rangaistuskäytännöstä sekä aiempien rikoslain 20 luvun säännösten muutosten vaikutuksista. Aiheellista olisi tutkia muun muassa sukupuoliyhteyden sisältävien tekojen rangaistuskäytäntöä sekä ehdollisen vankeusrangaistuksen käyttöä ja sitä, millaisissa tapauksissa ehdollista vankeusrangaistusta on käytännössä käytetty.

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

Vähimmäisrangaistuksen korottamisella on enimmäisrangaistuksen korottamista enemmän vaikutusta rangaistuskäytännön ankaroitumiseen, koska vähimmäisrangaistus vaikuttaa käytännössä enemmän tietystä teosta oikeuskäytännössä määrittynneeseen normaalirangaistukseen. Koska lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikosten vähimmäisrangaistusten korottamisella on siten käytännössä merkittävä vaikutus rangaistuskäytäntöön ja sen myötä vankilukuun ja oikeusministeriön hallinnonalan resursseihin, arvioinnissa on tarpeen selvittää tällaiset vaikutukset.

Lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikosten rangaistusten kiristämisessä on tärkeää kiinnittää huomiota myös rangaistusasteikkojen laajuuteen sekä siihen, että ne ovat oikeudenmukaisessa ja johdonmukaisessa suhteessa keskenään sekä suhteessa muihin rikoslain 20 luvussa säädettyjen seksuaalirikosten samoin kuin muiden vakavien rikosten rangaistusasteikkoihin. Lisäksi rangaistusten kiristämistä tulee arvioida valtiosääntöoikeudellisesti erityisesti suhteellisuusperiaatteen ja -vaatimuksen näkökulmasta.

Huomioon tulee ottaa myös tilanteet, joissa on kyse nuorten keskinäisestä seurustelusta ja heidän seksuaalisesta kanssakäymisestään, joka perustuu vapaaehtoisuuteen. Edellä todetuin tavoin tällaisia suhteita tulee jatkossakin voida arvioida joustavasti.

Rikoslain seksuaalirikoksia koskevien säännösten muut muutostarpeet

Nyt käsillä oleva hallituksen esitys koskee edellä mainituin tavoin hallitusohjelman mukaisesti vain törkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustasoa (s. 36), eikä siinä ole arvioitu rikoslain 20 luvun laajempia muutostarpeita. Esitys merkitsee siten osittaisuudistusta, joita on rikoslain 20 luvun säännöksiin tehty useasti erityisesti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Tiheät osittaisuudistukset ovat ongelmallisia erityisesti lain soveltajan kannalta. Lakivaliokunta on kiinnittänyt asiaan huomiota jo aiemmissa yhteyksissä ja pitänyt rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta tärkeänä (LaVM 37/2010 vp ja LaVM 43/2010 vp).

Edellä selvitetyn tavoin lakivaliokunta pitää tarpeellisena, että rikoslain 20 luvun säännökset koskien lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia uudistetaan ripeästi. Kyseisen uudistuksen lisäksi ja sen valmistelusta erikseen lakivaliokunta katsoo, että rikoslain 20 lukuun kohdistuu muitakin kehittämistarpeita. Tarkastella tulee ensinnäkin rikoslain 20 lukuun sisältyviä eri seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä, jotta ne muodostavat selkeän ja johdonmukaisen kokonaisuuden. Lisäksi valiokunta pitää keskeisenä, että kokonaisuudistuksessa arvioidaan rikoslain 20 luvun hyväksikäyttö- ja raiskausrikossäännökset muutoinkin kuin niiden säännösten osalta, jotka koskevat lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia.

Tässä yhteydessä lakivaliokunta kiinnittää huomiota vastikään julkaistuun raporttiin, jossa tarkastellaan kymmenessä vuodessa tapahtuneita muutoksia ja tämänhetkistä raiskauksiin liittyvää lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä Suomessa (Oikeuksien arpapeli. Naisiin kohdistuvat raiskausrikokset ja uhrin oikeuksien toteutuminen Suomessa. Amnesty International Suomen osasto, 2019). Raportti keskittyy erityisesti naisiin sekä suojaikärajan ylittäneisiin eli 16—17-vuotiaisiin tyttöihin. Tutkimuksen mukaan (s. 5) tämänhetkinen raiskauksen määritelmä keskittyy kahteen ääripäähän: väkivaltaiseen raiskaukseen ja tapauksiin, joissa uhri on tilansa takia kykenemätön antamaan suostumustaan. Näiden ääripäiden väliin jää tapauksia, joissa ei ole suostumusta, mut-

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

tei myöskään väkivaltaa tai avutonta tilaa, jolloin raiskauksen tunnusmerkistö ei täyty. Oikeuskäytäntö paljastaa monenlaisia laintulkintoja. Raportin mukaan myös uhrin avuton tila on myös epäselvästi määritelty ja käytännössä tulkintakynnys sen kohdalla on hyvin korkea.

Raportti sisältää suosituksia nykytilan parantamiseksi (s. 6, 52 ja 53), kuten seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta, jossa raiskaus ja muut seksuaalirikokset määritellään keskeisesti uhrin suostumuksen puutteen kautta. Olennaista katsotaan olevan suostumuksen puuttuminen, ei uhrin kyky antaa suostumusta. Suosituksen mukaan suostumuksen puutetta on arvioitava tilanteen luomassa kontekstissa, kansainvälisten ihmisoikeusnormien edellyttämällä tavalla. Lisäksi suositellaan muun muassa seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen kumoamista sekä sukupuoliyhteyden määritelmän uudistamista.

Edellä esittämänsä viitaten lakivaliokunta pitää tarpeellisena, että hallitus käynnistää mahdollisimman pian rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen ja antaa asiaa koskevan hallituksen esityksen hyvissä ajoin ensi vaalikaudella. Keskeistä on muun muassa tarkastella rikoslain 20 luvun säännösten muodostaman kokonaisuuden selkeyttä ja johdonmukaisuutta sekä arvioida raiskausrikoksen tunnusmerkistöä, muun muassa avutonta tilaa koskevaa sääntelyä sekä suostumuksen aseman vahvistamista. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 2*).

Edellä mainitun rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen yhteydessä tai erikseen on tärkeää arvioida myös rikoslain muihin lukuihin sisältyvien seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten kehittämistarpeet. Valiokunta ehdottaa asiasta oman lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 3*).

Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että tyttöjen sukuelinten silpominen on nykyisin rangaistavaa törkeänä pahoinpitelynä (rikoslain 21 luvun 6 §). Teko rajoittaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Valiokunnan mielestä tulisi selvittää erillisen rangaistussäännöksen säätämistä asiasta.

Edellä mainituissa uudistuksissa on tärkeää kiinnittää huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että uudistusten valmistelussa on laaja-alaista asiantuntemusta, muun muassa mainittujen vaikutusten arvioimiseksi.

Muut lakialoitteet

Lakialoite LA 96/2017 vp

Lakialoitteessa ehdotetaan lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön rikosnimikkeen muuttamista lapsen raiskaukseksi ja vähimmäisrangaistuksen korottamista 2,5 vuoteen vankeutta. Koska lakivaliokunta puoltaa tässä yhteydessä tehtävien lakimuutosten toteuttamista hallituksen esityksen pohjalta, valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

Lakialoitteet LA 14/2015 vp ja LA 45/2015 vp

Lakialoitteessa LA 14/2015 vp ehdotetaan muutettavaksi rikoslain 8 luvun 1 §:ää siten, että oikeus syyttää törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ei vanhennu. Perusteluissa viitataan muun muassa rikoksen vakavuuteen. Lisäksi aloitteen mukaan uhri unohtaa usein hyväksikäytön ennen kuin jokin tietty elämäntilanne laukaisee menneisyyden muistot. Tällaiset uhrit ovat aloitteen mukaan pääsääntöisesti 30—60-vuotiaita.

Lakialoitteessa LA 45/2015 vp ehdotetaan, että lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset vanhentuisivat, kun asianomistaja täyttää 38 vuotta. Aloitteen mukaan ihminen on vasta 30-vuotiaana täysin kypsä arvioimaan kriittisesti lapsena kokemaansa kaltoinkohtelua. Lisäksi rikoksenteijä saattaa joissakin tapauksissa tunnustaa ja jopa itse toivoa asian myöhempää rikosoikeudellista käsitelyä.

Lakivaliokunta toteaa, että rikoslain 8 luvun 1 §:ää ehdotetaan hallituksen esityksessä muutettavaksi vain sen vuoksi, että pykälän 5 momenttiin lisätään viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Muutos on seurausta uuden rikosnimikkeen käyttöönotosta, eikä sen yhteydessä ole pohdittu lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumista laajemmin. Edellä esitetyin perustein ja ottaen huomioon, että valiokunta puoltaa muutosten toteuttamista hallituksen esityksessä ehdotetulta pohjalta, valiokunta ehdottaa edellä mainittujen lakialoitteiden hylkäämistä.

Lakialoitteet LA 19/2017 vp, LA 10/2018 vp ja LA 18/2018 vp

Lakialoitteessa LA 19/2017 vp ehdotetaan muutettavaksi raiskausta koskevaa rangaistussäännöstä (rikoslain 20 luvun 1 §) siten, että niin sanottua avutonta tilaa koskevaan 2 momenttiin lisättäisiin perusteeksi nuoren iän aiheuttama kehittymättömyys. Ehdotuksen tavoitteena on, että sukupuoliyhteys esimerkiksi 10-vuotiaan kanssa täyttäisi lähtökohtaisesti törkeän raiskauksen tunnusmerkistön. Aloitteen perusteluissa pidetään ongelmallisena, että tuomioistuimien joutuu arvioimaan myös erittäin nuorten lasten suostumusta ja suhtautumista tekoon.

Lakialoitteessa LA 10/2018 vp ehdotetaan, että sukupuoliyhteyttä alle 16-vuotiaan kanssa koskeva tekoapatunnusmerkki siirretään lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöstä (rikoslain 20 luvun 7 §:n 1 mom. 1 kohta) raiskausta koskevan rangaistussäännöksen (rikoslain 20 luvun 1 §) uudeksi 3 momentiksi. Perustelujen mukaan tarkoituksena on määritellä seksuaalinen kanssakäyminen lapsen kanssa aina raiskaukseksi, mikä kuvastaisi teon erityistä moitittavuutta.

Lakialoitteessa LA 18/2018 vp ehdotetaan, että avutonta tilaa koskevaan rikoslain 20 luvun 1 §:n säännökseen lisätään viittaus henkiseen kypsymättömyyteen. Tahdon muodostamista ja ilmaisemista koskevaan tunnusmerkkiin lisättäisiin viittaus tahdonmuodostuksen pätevyys ("kykenemätön pätevästi muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan"). Tahdon muodostamista, tahdon ilmaisemista ja itsensä puolustamista koskevien tunnusmerkkien järjestystä muutettaisiin.

Kuten edellä on selvitetty, käsillä olevassa hallituksen esityksessä ei ole kyse raiskausrikoksia koskevista muutosehdotuksista. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa, että lakialoitteet hylätään. Edellä mainittujen lakialoitteiden tavoite suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä on

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

kuitenkin kannatettava, ja aloitteet kuvastavat hyvin niitä hankaluuksia, joita voimassa olevien raiskausrikoksia koskevien säännösten tulkintaan ja soveltamiseen lapsiin liittyy, minkä vuoksi on tärkeää, että raiskausrikoksia koskevien säännösten muutostarpeita arvioidaan myöhemmin erikseen.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki rikoslain muuttamisesta

1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Pykälän 2 momentissa säädetään poikkeuksista kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen. Momentin 6 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen.

Myös hallituksen esityksessä HE 231/2018 vp laiksi rikoslain ja valtionalouden tarkastusvirastosta annetun lain 17 §:n muuttamisesta ehdotetaan, että pykälän 2 momenttia muutetaan. Esitykset on tarpeen sovittaa yhteen. Hallituksen esityksen HE 231/2018 vp mukaan ehdotettavat lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan viimeistään 6.7.2019, jolloin direktiivi on viimeistään pantava täytäntöön. Nyt käsillä olevan hallituksen esityksen tarkoittamat lait ehdotetaan vuorostaan tulevan voimaan 1.6.2019. Oikeusministeriöltä saadun selvityksen mukaan hallituksen esityksessä HE 231/2018 vp ehdotettu muutos voi kuitenkin tulla voimaan ennen nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä ehdotettua lain muutosta. Tämän vuoksi lakivaliokunta on hyväksynyt mietinnön hallituksen esityksestä HE 231/2018 vp jo aiemmin 1.3.2019 (LaVM 21/2018 vp). Hallituksen esitykseen HE 231/2018 vp sisältyvä lain muutos on tarpeen ottaa huomioon nyt käsiteltävänä olevan esityksen yhteydessä tarkistamalla lakiehdotuksen *johtolausetta*.

3. Laki pakkokeinolain 10 luvun 3 ja 17 §:n muuttamisesta

10 luku. Salaiset pakkokeinot

3 §. Telekuuntelu ja sen edellytykset. Pykälän 2 momentissa säädetään telekuuntelun edellytyksistä. Momentin 5 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Lisäksi momentin 1—3, 6—11 ja 13 kohtaan ehdotetaan kielellisiä tarkistuksia.

Pykälän 2 momenttia on muutettu lailla pakkokeinolain 10 luvun muuttamisesta (875/2018). Muutos on tullut voimaan 15.11.2018. Lainmuutos perustuu hallituksen esitykseen HE 30/2018 vp niin sanotun terrorismidirektiivin kansallisesta täytäntöönpanosta (LaVM 4/2018 vp). Tuossa yhteydessä pykälän 2 momenttia on muutettu niin, että sen *11 kohdassa* otetaan huomioon vakavia tietoverkkorikoksia koskevan uuden kohdan lisääminen rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momenttiin ja terroristisessa tarkoituksessa tehdyn radiologista asetta koskevan rikoksen säätäminen rangaistavaksi. Mainitut muutokset on tarpeen ottaa huomioon nyt käsiteltävänä olevassa säännösehdotuksessa. Myös lakiehdotuksen *johtolausetta* on tarpeen tämän vuoksi tarkistaa.

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

17 §. Asuntokuuntelu ja sen edellytykset. Pykälän 4 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Lisäksi pykälän 1—3, 5, 8 ja 9 kohtaan tehdään kielellisiä tarkistuksia.

Pykälää on muutettu edellä mainitulla lailla 875/2018, joka on tullut voimaan 15.11.2018. Lainmuutos perustuu hallituksen esitykseen HE 30/2018 vp. Tuossa yhteydessä pykälän 9 kohtaan on tehty edellä selvitettyä 3 §:n 2 momentin 11 kohtaa vastaavat muutokset. Kyseiset muutokset on tarpeen ottaa huomioon nyt käsiteltävänä olevassa säännösehdotuksessa. Myös *johtolausetta* tulee tällöin tarkistaa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 212/2018 vp sisältyvät 2. ja 4.—8. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 212/2018 vp sisältyvät 1. ja 3. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hylkää kansalaisaloitteen KAA 3/2015 vp.

Eduskunta hylkää lakialoitteisiin LA 14, 21, 45/2015 vp, 19, 96/2017 vp, 10, 18/2018 vp sisältyvät lakiehdotukset.

Eduskunta hyväksyy kolme lausumaa. (Valiokunnan lausumaehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 1 luvun 11 §:n 2 momentin 6 kohta, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 5 momentti, 15 luvun 10 §:n 1 momentti ja 20 luvun 6 §:n 1 momentti,

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentin 6 kohta laissa / , 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta laissa 800/2017, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 20 luvun 6 §:n 1 momentti laissa 540/2011 ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 1718/2015, sekä lisätään 20 lukuun uusi 7 b § seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

6) 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7, 7 b tai 8 a—8 c §:ssä;

2 c luku

Vankeudesta ja yhdistelmärangaistuksesta

11 §

Yhdistelmärangaistus

Edellytyksenä yhdistelmärangaistukseen tuomitsemiselle on, että:

1) rikoksenteijä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsenraiskauksesta, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuhotyöstä, joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsenraiskauksen syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyteoikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksen, hyökkäysrikoksen valmistelun, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kidutuksen, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, jalkaväkimiinakiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsenraiskauksen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

20 luku

Seksuaalirikoksista

6 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

7 b §

Törkeä lapsenraiskaus

Joka syyllistyy 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään raiskaukseen ja samalla 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, on tuomittava *törkeästä lapsenraiskauksesta* vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teko on rangaistava lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän raiskauksen yrityksenä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

2.

Laki

esitutkintalain 4 luvun 19 §:n ja 9 luvun 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 19 §:n 1 momentti ja 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 4 luvun 19 §:n 1 momentti laissa 10/2016 ja 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta laissa 736/2015, seuraavasti:

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

19 §

Ilmoitus oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta

Kun tutkittavana on raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsenraiskaus, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivangin ottaminen, panttivangin ottamisen valmistelu, vainoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritys tai osallisuus sellaiseen rikokseen, esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetystä oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankeudesta tai muusta säilytystilasta poistumisesta.

9 luku

Esitutkinta-aineisto

4 §

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös:

2) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15—17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

3) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täytäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun 3 ja 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 3 §:n 2 momentti ja 17 §, sellaisina kuin ne ovat, 10 luvun 3 §:n 2 momentti laissa 1069/2014, 369/2015, 1719/2015 ja 920/2016 ja 17 § osaksi laissa 1719/2015, laissa 875/2018, seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn halussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta tai jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta tai luvattomasta tiedustelutoiminnasta;

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta tai valtiopetoksen valmistelusta;

4) törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä;

5) lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta;

6) taposta, murhasta, surmasta tai rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä tarkoitettua kyseisen luvun 1, 2 tai 3 §:n mukaisesta törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta;

7) törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta tai panttivangin ottamisen valmistelusta;

8) törkeästä ryöstöstä, törkeän ryöstön valmistelusta tai törkeästä kiristyksestä;

9) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammattimaisesta kätkemisrikoksesta tai törkeästä rahanpeustasta;

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

10) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta tai kaappauksesta;

11) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—8 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, **terroristisessa tarkoituksessa tehdystä radiologista asetta koskevasta rikoksesta**, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen, terrorismin rahoittamisesta, terroristiryhmän rahoittamisesta, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta, tai matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta;

12) törkeästä vahingonteosta tai törkeästä datavahingonteosta;

13) törkeästä petoksesta tai törkeästä kiskonnasta;

14) törkeästä rahanväärennyksestä;

15) törkeästä ympäristön turmelemisesta; tai

16) törkeästä huumausainerikoksesta.

17 §

Asuntokuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan myöntää lupa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (*asuntokuuntelu*). Edellytyksenä on lisäksi, että häntä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta tai jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta tai törkeästä vakoilusta;

3) valtiopetoksesta tai törkeästä valtiopetoksesta;

4) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta;

5) taposta, murhasta tai surmasta;

6) törkeästä ihmiskaupasta;

7) törkeästä ryöstöstä;

8) törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta tai kaappauksesta;

9) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—8 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, **terroristisessa tarkoituksessa tehdystä radiologista asetta koskevasta rikoksesta**, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen tai terrorismin rahoittamisesta; tai

10) törkeästä huumausainerikoksesta.

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

4.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 732/2015, seuraavasti:

17 luku

Todistelusta

24 §

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

3) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15—17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

4) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

5.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 16 luvun 2 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 16/2016, seuraavasti:

16 luku

Ilmoituksen ja tiedon antaminen

2 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta

Raiskauksen, törkeän raiskauksen, pakottamisen seksuaaliseen tekoon, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsenraiskauksen, tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun, törkeän kotirauhan rikkomisen, törkeän vapaudenriiston, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, panttivangin ottamisen valmistelun, vainoamisen, törkeän ryöstön tai törkeän ryöstön valmistelun taikka sellaisen rikoksen yrityksen tai osallisuuden sellaiseen rikokseen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Ilmoituksen tekeminen edellyttää, että siitä ei arvioida aiheutuvan vaaraa tutkintavangin hengelle tai terveydelle.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

6.

Laki

vankeuslain 19 luvun 4 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 2 momentti ja 5 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 19 luvun 4 §:n 2 momentti laissa 14/2016 ja 5 §:n 2 momentti laissa 804/2017, seuraavasti:

19 luku

Ilmoitukset ja tiedon antaminen

4 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta

Raiskauksesta, törkeästä raiskauksesta, pakottamisesta seksuaaliseen tekoon, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsenraiskauksesta, taposta, murhasta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, panttivangin ottamisen valmistelusta, vainoamisesta, törkeästä ryöstöstä tai törkeän ryöstön valmistelusta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen tuomitun vangin vapauttamisesta, karkaamisesta, vankilasta luvatta poistumisesta, vankilaan palaamatta jäämisestä poistumisluvassa tai muussa luvassa määrättyä ajankohtana sekä tälle ennen tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa myönnetystä luvasta poistua vankilasta ilman valvontaa tai mainitun luvun 8 §:n 3 momentissa tarkoitettua valvonnan alaisena on ilman aiheutonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, jos asianomistaja on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen ja asianomistajan pyynnöstä on ilmoitettu Rikosseuraamuslaitokselle siten kuin tämän lain 2 luvun 1 a §:ssä tai tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:ssä säädetään. Asianomistajalle on ilmoitettava myös edellä mainitusta tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohdasta, josta lähtien vangille voidaan myöntää poistumislupia rangaistusajan pituuden perusteella ja ensimmäisestä tällä perusteella myönnetystä poistumisluvasta sekä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirrosta toiseen valtioon. Edellä mainittujen ilmoitusten tekeminen edellyttää, että niistä ei arvioida aiheutuvan vaaraa vangin hengelle tai terveydelle.

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

5 §

Ilmoitukset poliisille

Murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta taikka yhdistelmärangais-
tukseen tuomitun vangin vankilasta vapauttamisesta on ilmoitettava poliisille.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

7.

Laki

panostajalain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan panostajalain (423/2016) 7 §:n 1 momentin 3 kohta seuraavasti:

7 §

Panostajalta edellytetty käyttäytyminen

Panostajan pätevyyskirjan hakija ei täytä 5 §:n 2 momentin 3 kohdan edellytystä, jos hänet on siten, että teko tai teot osoittavat hänen olevan ilmeisen sopimaton toimimaan panostajana, työskentelemään räjähteiden kanssa tai pitämään hallussaan räjähteitä:

3) viimeksi kuluneiden kolmen vuoden aikana tuomittu lainvoiman saaneella tuomiolla sakko-
rangaistukseen rikoslain (39/1889) 17 luvun 1 a §:ssä tarkoitetusta järjestäytyneen rikollisryh-
män toimintaan osallistumisesta, 20 luvussa tarkoitetusta seksuaalirikoksesta, 25 luvun 7 §:ssä
tarkoitetusta laittomasta uhkauksesta tai 7 a §:ssä tarkoitetusta vainoamisesta, 34 luvun 1 §:ssä
tarkoitetusta tuhotyöstä, 34 a luvun 1—4, 4 a—4 c tai 5 §:ssä tarkoitetusta terrorismirikoksesta,
41 luvun 1 §:ssä tarkoitetusta ampuma-aseririkoksesta, 44 luvun 11 §:ssä tarkoitetusta räjähderi-
koksesta, 12 §:ssä tarkoitetusta varomattomasta käsittelystä tai 13 §:ssä tarkoitetusta vaarallisten
aineiden kuljetusrikoksesta tai 47 luvussa tarkoitetusta työrikoksesta;

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

8.

Laki

raskauden keskeyttämisestä annetun lain 1 ja 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/1970) 1 §:n 3 kohta ja 3 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 3 kohta laissa 572/1998 ja 3 § laeissa 572/1998 ja 328/2001, seuraavasti:

1 §

Raskaus voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen naisen pyynnöstä keskeyttää:

3) kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 17 luvun 22 §:ssä, 20 luvun 1 tai 2 §:ssä, 5 §:ssä, 6 §:n 2 momentissa taikka 7 tai 7 b §:ssä;

3 §

Kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentissa tai 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun esitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää, että hallitus ripeästi uudistaa rikoslain 20 luvun säännökset koskien lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia ja antaa asiaa koskevan hallituksen esityksen eduskunnalle. Uudistuksessa tulee edelleen kiristää lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikosten rangaistuksia, erityisesti vähimmäisrangaistuksia, sekä arvioida sääntelytekniikkaa ja rikosnimikkeitä. Tarkastella tulee erityisesti sukupuolilyh-*

Valiokunnan mietintö LaVM 24/2018 vp

teyden käsittävien tekojen sääntelytekniikkaa ja lapsen iän merkitystä samoin kuin sitä, tulisiko tällaiset teot siirtää raiskausrikosten piiriin. Uudistuksessa tulee kiinnittää huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin.

2. *Eduskunta edellyttää, että hallitus mahdollisimman pian käynnistää rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen, jossa tarkastellaan lukuun sisältyviä eri seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä, jotta ne muodostavat selkeän ja johdonmukaisen kokonaisuuden. Lisäksi erityisesti tulee arvioida raiskausrikoksen tunnusmerkistöä muutoin kuin lapsiin kohdistuvien tekojen osalta. Keskeistä on arvioida muun muassa uhrin avutonta tilaa koskevaa sääntelyä sekä suostumuksen aseman vahvistamista raiskausrikosten ja muiden seksuaalirikosten määrittelyssä. Uudistuksessa tulee kiinnittää huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin.*
3. *Eduskunta edellyttää, että hallitus rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen yhteydessä tai erikseen arvioi myös rikoslain muihin lukuihin sisältyvien seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten kehittämistarpeet. Uudistuksessa tulee kiinnittää huomiota sukupuoli-vaikutusten arviointiin.*

Helsingissä 7.3.2019

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Kari Tolvanen kok
varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ari Jalonen sin
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Suna Kymäläinen sd
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Veera Ruoho kok
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Ville Tavio ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila